

Czym jest zło? Pytania do tekstu filozoficznego Augustyna

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.
- Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 5, tłum. Z. Kubiak.

Czym jest zło? Pytania do tekstu filozoficznego Augustyna

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W filozofii Augustyna Bóg jest wszystkim – źródłem prawdziwej wiedzy, najwyższym przedmiotem poznania, najwyższym dobrem i bytem doskonałym. Jak zatem pojąć, że wszechmocny i dobry Bóg stworzył świat, w którym istnieje zło? Jak przyjąć, że może je tolerować? Pytania te doprowadziły Augustyna do sformułowania koncepcji zła, która stała się podstawowym sposobem myślenia o złu w filozofii chrześcijańskiej oraz istotnym punktem odniesienia dla wielu niereligijnych ujęć tego problemu. W tej lekcji przeanalizujesz fragmenty tekstu Augustyna, w których zastanawia się on nad naturą zła i polemizuje z koncepcją manichejczyków, w którą w młodości wierzył, a później – zaczął zwalczać.

Twoje cele

- Porównasz koncepcje zła manichejczyków oraz Augustyna.
- Wykażesz wpływ neoplatonizmu na koncepcję zła Augustyna.
- Wykażesz wpływ platonizmu na koncepcję zła Augustyna.
- Scharakteryzujesz Augustyńską koncepcję zła jako braku dobra.
- Krytycznie zrekonstruujesz argumenty Augustyna na rzecz nieistnienia zła.

Przeczytaj

Zło metafizyczne

Myśl filozoficzną Augustyna przenika refleksja autobiograficzna. Stawia on abstrakcyjne pytania o naturę zła, człowieka i Boga w kontekście własnych błędów życiowych i poszukiwań duchowych. Jak w poniższym, krótkim fragmencie ocenia on swoją młodość? Jak próbował poznać wtedy naturę rzeczywistości?

((Augustyn

Wyznania

Umarła już moja młodość zła, haniebna, i wchodziłem w wiek męski. Im starszy byłem latami, tym się stawałem wstrętniejszy przez dobrowolne przyjmowanie urojeń. Za **substancję** uważałem tylko to, co można dostrzec oczyma (**sensualizm**).

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 5, tłum. Z. Kubiak.

Francisco de Zurbarán, *Kuszenie św. Hieronima*.

W Wyznaniach św. Augustyn (354-430) prowadzi rozważania filozoficzne i teologiczne w oparciu o własne życie, w którym duchowość toczyła walkę z doczesnymi przyjemnościami. Chrześcijaństwo było ostatnim etapem poszukiwań duchowych Augustyna - wcześniej był on manichejczykiem, sceptykiem i neoplatonikiem].

Źródło: domena publiczna.

W poniższym fragmencie Augustyn wraca pamięcią do poglądów manichejskich, które wyznawał w młodości. Czym było zło według manichejczyków – czy istniało ono realnie? Jak młody Augustyn zapatrywał się na naturę rzeczywistości? Czy dopuszczał myśl, aby była ona – przynajmniej częściowo – duchowa?

((Augustyn

Wyznania

Także zło uważałem za substancję: za olbrzymią, bezkształtną, wstrętną masę materii, która mogła mieć postać stałą – wtedy manichejczycy nazywali ją ziemią – albo rozrzedzoną i ulotną, jak powietrze. Według ich wyobrażeń zło w tej drugiej postaci jest złowrogą myślą przenikającą ziemię. A ponieważ nawet ta odrobina pobożności, jaka była we mnie, uniemożliwiała mi przyjęcie mniemania, jakoby Bóg stworzyć mógł jakąkolwiek naturę złą, wyobrażałem sobie, że przeciwstawiają się sobie nawzajem dwie masy materii, przy czym obie są nieskończone, lecz zła w mniejszym, a dobra w większym stopniu. Z tej fatalnej pomyłki wynikały wszystkie dalsze bluźniercze wierzenia. [...] W niewiedzy bowiem mojej wyobrażałem sobie zło nie tylko jako substancję, lecz jako substancję konkretnie cielesną; bo i myśl wyobrazić sobie potrafiłem tylko jako rozrzedzoną materię rozpyloną w świecie ([materializm](#)).

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 5, tłum. Z. Kubiak.

Augustyn pokazuje w poniższym fragmencie, w jaki sposób próbował zastosować swoją materialistyczną koncepcję rzeczywistości do poznania Boga. Jak ocenia te próby? Czy jego ówczesna koncepcja Boga zakładała, że był On [transcendentny](#)?

((Augustyn

Wyznania

Lecz szukając, skąd się wywodzi zło, źle szukałem. Nie umiałem dostrzec zła, jakie tkwiło w samym moim sposobie badania. Przed oczyma ducha stawiałem sobie całe stworzenie – zarówno to, co możemy zobaczyć: ziemię, morze, powietrze, gwiazdy, drzewa i żywe istoty śmiertelne, jak i to, czego ujrzeć nie można: utwierdzenie nieba

w górze, wszystkich aniołów, wszystkie duchowe byty nieba. Lecz także te byty, jakby były ciałami, umieszczała w takich a takich miejscach moja wyobraźnia. Całe Twoje stworzenie wyobraziłem Sobie jako wielką masę składającą się z różnych rodzajów ciał - niektóre z nich rzeczywiście były ciałami, a niektóre tylko w mojej wyobraźni zastępowały byty duchowe [materializm]. Pojmowałem tę masę jako olbrzymią, nie mogąc oczywiście znać jej rozmiarów, lecz wyobrażając ją sobie jako dowolnie wielką, chociaż we wszystkich kierunkach ograniczoną. Ciebie zaś, Panie, pojmowałem jako ogarniającego ją ze wszystkich stron i przenikającego ją w każdej części, a zarazem, pod każdym względem nieskończonego. Tak jakby rozlewało się wszędzie morze i nie było nic innego oprócz bezmiernego, nieskończonego morza, a gdzieś w jego obrębie byłaby gąbka, wielka, lecz jednak ograniczona, napełniana we wszystkich swoich częściach przez owo bezmierne morze. Tak sobie wyobrażałem napełnienie ograniczonego Twojego stworzenia Tobą bezgranicznym.

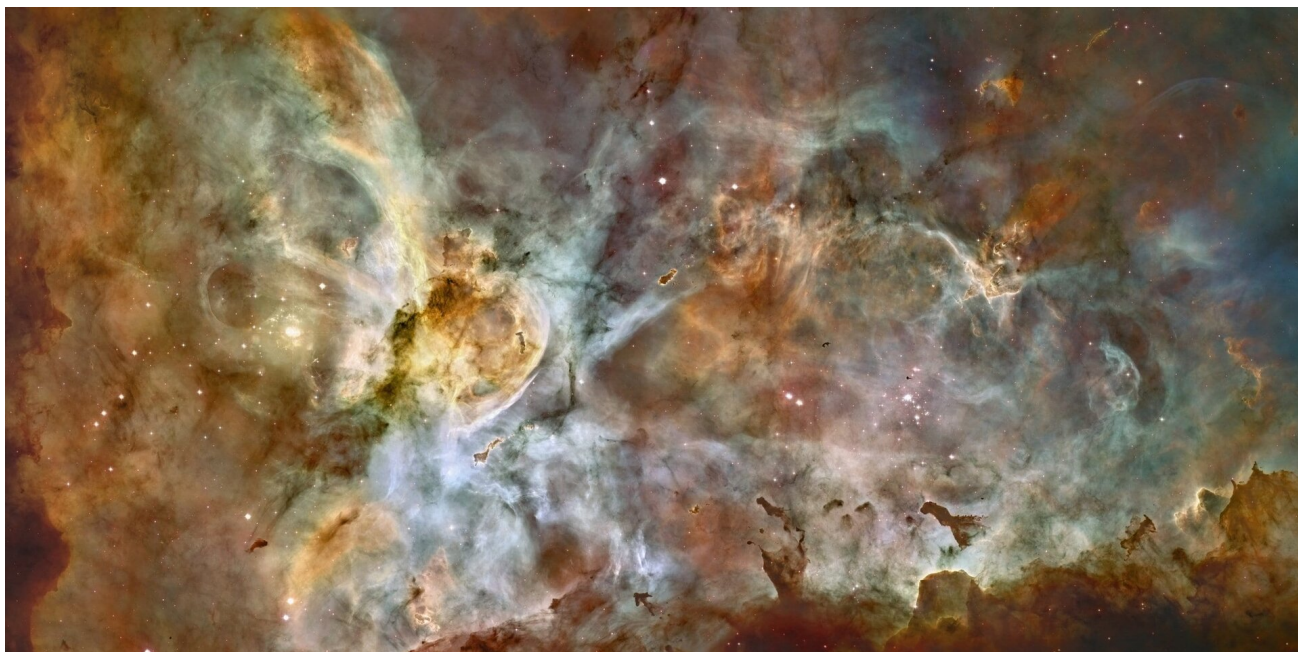
Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 5, tłum. Z. Kubiak.

Czy materia wiąże się w jakiś sposób z istnieniem zła? Czy Bóg może być pojęty jako byt cielesny, czyli materialny? Dlaczego istnienie zła w świecie stanowi problem z punktu widzenia chrześcijańskiej koncepcji Boga?

Augustyn

Wyznania

Mówiłem sobie: oto Bóg i oto co stworzył Bóg. Dobry jest Bóg i bezwzględnie lepszy od wszystkiego, co stworzył. Lecz dobrym będąc stworzył dobra i w taki oto sposób ogarnia je i napełnia. Gdzież więc jest zło?

Pogląd, że świat, który został stworzony przez Boga jest dobry wynika oczywiście z dogmatów wiary chrześcijańskiej, ma jednak również źródło w filozofii greckiej. Według Platona, prawdziwa rzeczywistość jest idealna, tworząc ją idee są zaś uporządkowane hierarchicznie – najwyższą z nich jest idea dobra, zaś idea zła nie istnieje. Jeśli interpretować to metafizyczne stanowisko w duchu etycznym, można wyciągnąć z niego wniosek, że zło nie istnieje realnie. Konsekwencją teorii idei były Platońskie poglądy na stworzenie. Rzeczywistość materialna, w której żyjemy powstała w wyniku uporządkowania pierwotnego chaosu przez dobrego boga – demiurga, który przyjął za wzór idee. Z tego powodu, choć niedoskonała, powstała w ten sposób rzeczywistość była najlepszym z możliwych światów.

Źródło: domena publiczna.

Skąd i w jaki sposób do tego świata się wkradło? Jaki jest jego korzeń? Co jest jego nasieniem? A może zło w ogóle nie istnieje? Czemu więc boimy się i wystrzegamy tego, czego nie ma? Jeśli nasz lęk nie ma uzasadnienia, to na pewno on sam jest złem, bo bez potrzeby szarpie i dręczy nasze serce. Tym większym jest złem przez to, że nie istnieje przedmiot lęku, a jednak się boimy. Albo więc złem jest to, czego się boimy, albo złem jest to, że się boimy. Skąd więc to zło pochodzi? Bo przecież Bóg stworzył wszystkie rzeczy, a będąc dobry stworzył je jako dobre. Będąc większym i najwyższym dobrem, stworzył te dobra mniejsze; lecz przecież wszystko – i Stwórca, i rzeczy stworzone – wszystko jest dobre. W czym więc było zło? Czy w tym, z czego stworzył świat? Czy było coś złego w materii, z której [ład](#) świata ukształtował? Czy pozostawił w tej materii coś, czego nie skierował ku dobru? Dlaczegoż by jednak tak postąpił? Czyż mamy przyjąć, że chociaż był wszechmocny, nie miał dosyć siły, aby tak przemienić

całą materię i nadać jej taki kierunek, by nic złego w niej nie pozostało? [...]

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

Zło jest czymś, czego się boimy – zakładamy więc, że istnieje. Wiemy jednak zarazem, rozumuje Augustyn, że nie może być ono dziełem Boga, ponieważ Bóg stworzył wszystko, co istnieje, jako dobre. Zwróć jednak uwagę, do jakich wniosków nas to prowadzi. Po pierwsze, istnieje coś, co nie zostało stworzone przez Boga. Po drugie, istnieje coś, czego Bóg nie może usunąć, a przecież tworząc świat jako dobry, mógłby usunąć istniejące w nim zło.

((Augustyn

Wyznania

Jeśli zaś nie byłoby dobrze, gdyby Bóg, będąc dobry, nie tworzył również i nie ustanawiał czegoś dobrego, to czyż nie mógł usunąć i zniweczyć owej złej materii, aby zamiast niej uczynić dobrą, z której mógłby wszechświat stworzyć? Nie byłby przecież wszechmocny, gdyby do stworzenia czegokolwiek dobrego potrzebował oparcia w materii, której sam nie stworzył.

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

Na fresku Rafaela *Szkoła ateńska* Platon wskazuje palcem w górę, ponieważ prawdziwa rzeczywistość nie jest według niego materialna, lecz idealna. Filozof uważał, iż rzeczywisty byt jest niematerialny i doskonały. Z tego powodu niedoskonała materia nie mogła być dziełem demiurga, czyli boskiego budowniczego świata. Ten

pogląd Platona, wiążący materię ze złem, zaciążył na późniejszej myśli metafizycznej, przede wszystkim chrześcijańskiej.

Źródło: RaphaelQS, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 4.0.

Oba te wnioski stawiają pod znakiem zapytania wszechmoc Boga, są więc dla Augustyna nie do przyjęcia – chrześcijańska koncepcja Boga jest fundamentem całej jego filozofii. By rozwiązać ten problem, Augustyn formułuje następujący pogląd: wszystko, co istnieje, pochodzi od Boga, a zatem jest dobre. A zatem zło nie istnieje realnie (jako **substancja**) – jest brakiem dobra. Spójrz, w jaki sposób Augustyn uzasadnia swoje stanowisko:

((Augustyn

Wyznania

Stało się też dla mnie jasne, iż rzeczy, które ulegają zepsuciu, są dobre. Gdyby były najwyższymi dobrami, nie mogłyby ulec zepsuciu. Nie mogłyby też się zepsuć, gdyby w ogóle nie były dobre. Będąc najwyższymi dobrami, byłyby niezniszczalne; gdyby zaś zupełnie nie były dobrami nie byłoby w nich niczego, co można by zepsuć. Zepsucie jest szkodą; a przecież nie byłoby szkodą, gdyby nie polegało na zmniejszeniu dobra. Albo więc zepsucie nie wyrządza żadnej szkody (co oczywiście jest stwierdzeniem niedorzecznym), albo (co jest oczywistą prawdą) wszelkie rzeczy, które ulegają zepsuciu, są pozbawiane jakiegoś dobra. Jeśli zaś zostaną pozbawione wszelkiego dobra, w ogóle przestaną istnieć. Bo przecież jeśliby nadal istniały i już nie mogły ulec zepsuciu, byłyby lepsze, niż były przedtem, gdyż trwałyby w stanie niezniszczalności. A czy można wymyślić okropniejszą niedorzeczność niżeli twierdzenie, iż rzeczy stały się lepsze przez utracenie wszelkiego dobra? Trzeba więc wyciągnąć wniosek, że jeśli zostaną pozbawione wszelkiego dobra, nie będą w ogóle niczym. Dopóki istnieją, są dobre. Wszystko więc, co istnieje, jest dobre. A owo zło, którego pochodzenie chciałem odkryć, nie jest substancją. Gdyby bowiem było substancją, byłoby dobrem. Byłoby przecież albo substancją niezniszczalną, czyli dobrem wysokiego rzędu, albo substancją zniszczalną, która nie mogłaby ulec zepsuciu, gdyby nie była dobra. Pojąłem w sposób zupełnie jasny, że wszystko, co stworzyłeś, jest dobre i że nie ma żadnych substancji,

których byś nie stworzył. A ponieważ nie uczyniłeś wszystkich rzeczy równymi, jest tak, że każda poszczególna rzecz jest dobra, a wszystkie razem są bardzo dobre, gdyż ogół wszystkich rzeczy stworzyłeś, Boże nasz, jako bardzo dobry.

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

Myśl, że zło jest brakiem, niedostatkim dobra pojawia się wcześniej u Plotyna. Uznawał on, że realnie istniejącym bytem jest Jednia – czysto duchowa zasada bytu, z której wyłaniają się jej kolejne etapy (hipostazy). Ostatnim z nich, a zatem najbardziej oddalonym od absolutu i dobra, jest materia. Z tego też powodu – oddalenia od źródłowego dobra Jedni, materia jest zła.

Źródło: Hubertl, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 4.0.

Wiemy już, że według Augustyna zło jest brakiem dobra, a zatem nie istnieje realnie. Dlaczego więc ludzie dostrzegają je wokół siebie? Dlaczego uważają pewne rzeczy za złe?

((Augustyn

Wyznania

Dla Ciebie w ogóle nie ma zła, i nie tylko dla Ciebie, lecz i dla Twego stworzenia jako całości, bo poza Tobą nie ma niczego, co mogłoby się wdrzeć do stworzenia i zepsuć ład, jaki w nim ustanowiłeś.

W niektórych jednak częściach stworzenia istnieją pewne rzeczy, które uważamy za złe, gdyż nie harmonizują z innymi rzeczami. Ale są

jeszcze inne, takie, z którymi one harmonizują, a więc i one są dobre; także w samych sobie rzeczy te są dobre.

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

By stwierdzić, że coś jest złe, nie wystarczy powołać się na czyjąś opinię w tej sprawie – takie stanowisko prowadziłoby do skrajnej postaci **relatywizmu**. Jeśli ludzie uznają, że wokół nich istnieje zło, popełnią według Augustyna, błąd. Nie dostrzegają mianowicie, że rzecz, którą uznali za złą, odgrywa właściwą sobie rolę w ustanowionym przez Boga porządku. Dlatego też, w istocie musi być dobra, a nie zła. Czy chrześcijanin może w ogóle wierzyć w istnienie zła?

Filozofia Augustyna była teocentryczna – wiara chrześcijańska była jej podstawą, zaś Boga określała ono jako źródło i najwyższy przedmiot poznania, najwyższy byt i najwyższe dobro.

Źródło: domena publiczna.

((Augustyn

Wyznania

Brakuje rozsądku ludziom, którym się cokolwiek nie podoba w Twoim stworzeniu. Tak właśnie mnie nie dostawało rozsądku, gdy patrzyłem z naganą na wiele spośród rzeczy, jakie stworzyłeś. A ponieważ dusza moja nie ośmielała się być niezadowolona z Boga mego, zaprzeczała, jakoby było Twoim to, co się jej nie podobało. Z tego powodu wybrała

była teorię o istnieniu dwóch substancji [dualizm etyczny]. Dlatego też nie mogła znaleźć ukojenia i głosiła tezy obłądne.

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

Słownik

dualizm

(łac. *dualis* – dotyczący dwóch, podwójny) pogląd przyjmujący istnienie dwóch niezależnych od siebie czynników; dualizm etyczny jest stanowiskiem w sporze o istnienie zła w świecie; zakłada, że w świecie istnieją i walczą ze sobą dwa pierwiastki lub dwie siły – dobro i zło

ład (porządek)

(łac. *ordo*) porządek świata pojętego jako dzieło Boże, ustalony przez Boga, który nadał swojemu stworzeniu prawo, wyznaczające wszystkiemu, co istnieje właściwe mu miejsce w świecie

materializm

(inaczej monizm materialistyczny) stanowisko ontologiczne, zgodnie z którym jedynym samoistnym, realnie istniejącym bytem jest materia

relatywizm

(łac. *relativus* – względny) pogląd, zgodnie z którym wartości moralne są względne, a zatem nie mają absolutnego, niezmiennego i powszechnego charakteru. Według relatywizmu skrajnego o tym, co jest dobre, decydują tylko subiektywne przekonania ludzi

sensualizm

(łac. *sensualis* – zdolny do odczuwania, zmysłowy) pogląd teoriopoznawczy, według którego źródłem wiedzy człowieka są wrażenia, dostarczane umysłowi za pomocą zmysłów

substancja

termin niejednoznaczny, różnie rozumiany w zależności od stanowiska filozoficznego; tutaj oznacza byt samoistny, czyli istniejący samodzielnie, niezależnie i realnie

teocentryzm

(gr. *theos* – Bóg + łac. *centrum* – środek) stanowisko filozoficzne, uznające Boga za przyczynę, centrum i ostateczny cel wszystkiego, co istnieje.; teocentryzm może przejawiać się w każdej dyscyplinie filozoficznej jako tendencja do rozpatrywania ich szczegółowych zagadnień z perspektywy religijnej

transcendencja

(łac. *transcendere* – wychodzenie poza granice) istnienie na zewnątrz czegoś, tj. poza jego granicami. W sensie teologicznym – stosunek Boga do świata

Mapa myśli

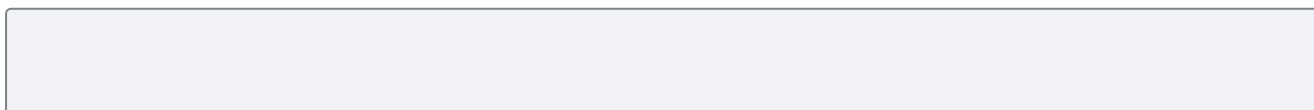
Czym jest zło?

Polecenie 1

Rozbuduj mapę myśli, na którą naniesiesz informacje o koncepcjach zła Augustyna i manichejczyków.

Polecenie 2

Rozwiń sformułowane na mapie tezy w taki sposób, żeby w zwięzłej formie wyjaśnić, jak należy je rozumieć.

Sprawdź się

Teksty do ćwiczeń

((Augustyn

Wyznania

Stało się też dla mnie jasne, iż rzeczy, które ulegają zepsuciu, są dobre. Gdyby były najwyższymi dobrami, nie mogłyby ulec zepsuciu. Nie mogłyby też się zepsuć, gdyby w ogóle nie były dobre. Będąc najwyższymi dobrami, byłyby niezniszczalne; gdyby zaś zupełnie nie były dobrami nie byłoby w nich niczego, co można by zepsuć. Zepsucie jest szkodą; a przecież nie byłoby szkodą, gdyby nie polegało na zmniejszeniu dobra. Albo więc zepsucie nie wyrządza żadnej szkody (co oczywiście jest stwierdzeniem niedorzecznym), albo (co jest oczywistą prawdą) wszelkie rzeczy, które ulegają zepsuciu, są pozbawiane jakiegoś dobra. Jeśli zaś zostaną pozbawione wszelkiego dobra, w ogóle przestaną istnieć. Bo przecież jeśliby nadal istniały i już nie mogły ulec zepsuciu, byłyby lepsze, niż były przedtem, gdyż trwałyby w stanie niezniszczalności. A czy można wymyślić okropniejszą niedorzeczność niżeli twierdzenie, iż rzeczy stały się lepsze przez utracenie wszelkiego dobra? Trzeba więc wyciągnąć wniosek, że jeśli zostaną pozbawione wszelkiego dobra, nie będą w ogóle niczym. Dopóki istnieją, są dobre. Wszystko więc, co istnieje, jest dobre. A owo zło, którego pochodzenie chciałem odkryć, nie jest substancją. Gdyby bowiem było substancją, byłoby dobrem. Byłoby przecież albo substancją niezniszczalną, czyli dobrem wysokiego rzędu, albo substancją zniszczalną, która nie mogłaby ulec zepsuciu, gdyby nie była dobra. Pojąłem w sposób zupełnie jasny, że wszystko, co stworzyłeś, jest dobre i że nie ma żadnych substancji, których byś nie stworzył. A ponieważ nie uczyniłeś wszystkich rzeczy równymi, jest tak, że każda poszczególna rzecz jest dobra,

a wszystkie razem są bardzo dobre, gdyż ogół wszystkich rzeczy stworzyłeś, Boże nasz, jako bardzo dobry.

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

((Augustyn

Wyznania

Dla Ciebie w ogóle nie ma zła, i nie tylko dla Ciebie, lecz i dla Twego stworzenia jako całości, bo poza Tobą nie ma niczego, co mogłoby się wedrzeć do stworzenia i zepsuć ład, jaki w nim ustanowiłeś.

W niektórych jednak częściach stworzenia istnieją pewne rzeczy, które uważamy za złe, gdyż nie harmonizują z innymi rzeczami. Ale są jeszcze inne, takie, z którymi one harmonizują, a więc i one są dobre; także w samych sobie rzeczy te są dobre.

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz tezę, którą Augustyn stawia w przytoczonym tekście.

☐ Nie istnieje ani absolutne dobro, ani absolutne zło.

☐ Zło jest substancją.

☐ Zło nie jest substancją.

☐ Zło harmonizuje z dobrem.

Ćwiczenie 2

Zło jest:

☐ obiektywne.

☐ substancjalne.

☐ względne.

☐ absolutne.

Ćwiczenie 3

Uporządkuj podane hasła.

Pojęcia i terminy, które wiążą się z poglądami św. Augustyna

zło jest substancją

rzeczywistość jest materialna

w świecie panuje ład

materia jest z natury zła

teocentryzm

relatywizm

zło jest brakiem dobra

dualizm etyczny

Pojęcia i terminy, które **nie** wiążą się z poglądami św. Augustyna

Ćwiczenie 4

Czy może istnieć rzecz, która byłaby całkowicie pozbawiona dobra? Zapisz odpowiedź.

Ćwiczenie 5

Zapisz fragment, który potwierdza twoją odpowiedź na pytanie z poprzedniego ćwiczenia.

Ćwiczenie 6

Przeczytaj ponownie poniższy cytat i wykonaj polecenia.

((Augustyn

Wyznania

W niektórych jednak częściach stworzenia istnieją pewne rzeczy, które uważamy za złe, gdyż nie harmonizują z innymi rzeczami. Ale są jeszcze inne, takie, z którymi one harmonizują, a więc i one są dobre; także w samych sobie rzeczy te są dobre.

Źródło: Augustyn, *Wyznania*, t. 7, tłum. Z. Kubiak.

1. Wyraż własnymi słowami myśl Augustyna.
2. Jak wyjaśnia on ten stan rzeczy?

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Odwołując się do pojawiającej się w tekście idei zepsucia przedstaw własnymi słowami rozumowanie Augustyna, które doprowadziło go do wniosku, że dobro istnieje, a zło nie.

Ćwiczenie 9

Dlaczego zło – zgodnie z rozumowaniem Augustyna, nie może być substancją niezniszczalną? Zapisz odpowiedź.

Ćwiczenie 10

Przedstaw przykład sytuacji, która oceniasz jako złą, a następnie zinterpretuj ją zgodnie z koncepcją Augustyna. Czy zgadasz się z twierdzeniem, że zło nie istnieje?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym jest zło? Pytania do tekstu filozoficznego Augustyna

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XI. Początki filozoficznej teologii. Uczeń:

3) rekonstruuje filozoficzno-duchowe poszukiwania św. Augustyna: manicheizm, sceptycyzm, neoplatonizm, chrześcijaństwo.

Lektura obowiązkowa

6) do wyboru fragment z pism jednego z następujących autorów (w związku z działami IX i XI treści nauczania): Epikur, Epiktet, Seneka, Marek Aureliusz lub św. Augustyn.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Porównasz koncepcje zła manichejczyków oraz Augustyna.
- Wykażesz wpływ neoplatonizmu na koncepcję zła Augustyna.
- Wykażesz wpływ platonizmu na koncepcję zła Augustyna.
- Scharakteryzujesz Augustyńską koncepcją zła jako braku dobra.
- Krytycznie zrekonstruujesz argumenty Augustyna na rzecz nieistnienia zła.

Cele operacyjne. Uczeń:

- porównuje koncepcje zła manichejczyków oraz Augustyna;
- wykazuje wpływ platonizmu i neoplatonizmu na koncepcję zła Augustyna;
- charakteryzuje Augustyńską koncepcją zła jako braku dobra;
- rekonstruuje w sposób krytyczny argumenty Augustyna na rzecz nieistnienia zła;

- określa, jak należy pojmować zło jako takie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- praca z tekstem;
- ćwiczenia przedmiotowe .

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Czym jest zło? Pytania do tekstu filozoficznego Augustyna”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie i wyświetleniu e-materiału, odczytuje uczniom temat zajęć oraz cele, a następnie prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem i wykonali zadane ćwiczenie. Jeśli odpowiedzi uczniów bardzo się różnią lub ćwiczenie okazało się trudne, nauczyciel omawia je na forum. Dyskusja.
3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Czym jest zło?

Faza realizacyjna:

1. **Śniegowa kula.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą poszukiwać odpowiedzi na pytanie: Czy zło istnieje obiektywnie, czy jest względne?. Mówi, że uczniowie będą pracowali metodą kuli śniegowej:
 - a. najpierw indywidualnie opracują odpowiedź na zadane pytanie,
 - b. potem połączą się w pary, porównają swoje propozycje i spiszą na osobnej kartce listę swoich wspólnych rozwiązań,
 - c. następnie uczniowie zgromadzą się w czwórkach i w podobny sposób skonfrontują swoje stanowiska, a zebrane rozwiązania zapiszą na nowej kartce,
 - d. w dalszej części uczniowie połączą się w jeszcze liczniejsze grupy, aż wobec postawionego problemu wypowie się cała klasa. Wszystkie uzgodnione na forum całej klasy odpowiedzi wraz z argumentami zostają zapisane na tablicy.Po wykonaniu zadania i ustaleniu wspólnie przez uczniów rozwiązania/odpowiedzi nauczyciel weryfikuje ją i w razie potrzeby uzupełnia.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Odczytanie polecenia do multimediu: Czym jest zło? Rozbuduj mapę myśli, na którą naniesiesz informacje o koncepcjach zła Augustyna i manichejczyków. Rozwiń sformułowane na mapie tezy w taki sposób, żeby w zwięzłej formie wyjaśnić, jak należy je rozumieć. Dodaj informacje dotyczące Augustyna i manichejczyków, tego, jak rozumieeli oni zasadę rzeczywistości oraz jaką rolę pełniło w świecie zło według każdej z koncepcji. Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Ćwiczenie nr 4 nauczyciel udostępnia uczniom za pomocą tablicy interaktywnej lub rzutnika. Uczniowie pracują indywidualnie. Nauczyciel obserwuje postęp pracy i rezultaty. Prosi wybranego ucznia, który wskazał błędne rozwiązanie, o uzasadnienie swojej decyzji i zaprasza pozostałych uczniów do dyskusji.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 5-8. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy przy walizce i koszu.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz tekst argumentacyjny na temat: *Istnienie zła w świecie*, w którym przedstawisz interpretację omawianego podczas lekcji tekstu źródłowego.

Materiały pomocnicze:

- Zielewska B., *Dialog we współczesnej edukacji filozoficznej*, Olsztyn 2002.
- Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, tłum. P. Domański, Warszawa 2003.
- Peter Brown, *Augustyn z Hippony*, tłum. W. Radwański, Warszawa 1993

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.